

Floriade: een spiegel van de tijdgeest

Floriade 1960, Rotterdam.

‘Jullie moeten er wel voor zorgen dat ik binnen de perken blijf.’ Het gesprek over het historisch perspectief van de Floriade start met zelfkennis. Al de nodige tijd timmert Michiel den Ruijter aan de weg en volgt hij Floriades op de voet. Dit maakt hem dé persoon om een beeld te schetsen van de Floriades, vanaf de eerste in 1960 tot nu. Een reis door de tijd en veranderende inzichten...

‘Mister Floriade’. Zo kun je Michiel gerust noemen. Niet alleen was hij hoofdontwerper van de Floriade in 1992 in Zoetermeer, door de jaren heen heeft hij zich ook grondig verdiept in deze en andere nationale maar vooral internationale tentoonstellingen. Momenteel doet hij zelfs een promotieonderzoek naar werelddtentoonstellingen. Voor de aanloop naar de Floriades duikt Michiel een flink eind terug in de tijd. 1796 is het eerste jaartal dat hij noemt. De eerste nationale expositie in Frankrijk, vertelt hij. Ook daarna worden volgende edities in met name dat land gehouden. De nationale exposities vormen de opstap naar de internationale, de zogenaamde werelddtentoonstellingen. Engeland, koploper in de industriële ontwikkeling, organiseert in 1851 de eerste. In het Londense Hyde Park schetsen diverse landen een beeld van hun economische, sociale, culturele en technische ontwikkeling. Deze en volgende werelddtentoonstellingen leveren landmarks op als het Crystal Palace in Londen, de Eiffeltoren in Parijs en het Atomium in Brussel.

Toezicht op frequentie

De werelddtentoonstellingen zijn zo’n succes dat in 1928 een bureau wordt opgericht dat toezicht moet gaan houden op de inhoud en frequentie van de tentoonstellingen. Dit Bureau International des Expositions (BIE) hanteert twee typen tentoonstellingen: internationale met een zeer brede invulling (A-categorie) en thematische (B-categorie). Jaarlijks mogen er maximaal één A- en één B-werelddtentoonstelling worden gehouden en een land mag niet vaker dan eens in de tien jaar een werelddtentoonstelling organiseren. Om deze reden vinden de Floriades om de tien jaar plaats.

Overigens duurt het na de opstelling van de regels door het BIE nog dertig jaar voordat de Floriade er is. De Nederlandse Tuinbouwraad (NTR), die ons land maar al te graag als bloemen- en bollennatie uitdraagt, organiseerde al wel nationale Floratentoonstellingen. Door de succesvolle Nederlandse deelname aan de Expo '58 in Brussel, de

Links: Floriade 1960, Rotterdam.
Midden: Floriade 1972, Amsterdam.
Onder: Floriade 1982, Amsterdam.

eerste wereldtentoonstelling na de Tweede Wereldoorlog, stijgt de motivatie bij de NTR om ook in Nederland zo'n wereldtentoonstelling te gaan organiseren. Na goedkeuring door het BIE wordt dit werkelijkheid. Sindsdien is er de Floriade, een thematentoonstelling op het gebied van tuinbouw en tuinkunst.

1960 – Opknopbeurt Rotterdams Zocherpark

Rotterdam is het decor van de eerste Floriade. Naast een afwisselende tentoonstelling voor een breed publiek en de vakwereld, wordt met beide handen de gelegenheid aangegrepen om het Zocherpark nabij de Maastunnel een flinke opknopbeurt te geven. Michiel: 'Ook bij latere edities zien we dat de Floriade kansen biedt voor blijvende doeleinden.' Ter gelegenheid van de eerste Floriade wordt de 107 meter hoge Euromast gebouwd, destijds de hoogste toren van de stad. Later wordt hij verhoogd. Altijd is de toren een krachtige landmark van de stad gebleven. Wat niet veel mensen weten, is dat de Euromast een verwijzing is naar een scheepsmast met een kraaiennest. Een 'overblijfsel' van een ander kaliber is de heemtuin, destijds de eerste in Nederland.

1972 en 1982 – Parkopgaven Amsterdam

Door de wereldtentoonstelling in Japan in 1970 en andere oorzaken komt de tweede Floriade twee jaar later dan gepland. De ingebruikname van twee nieuwe parkgebieden in Amsterdam vormt het uitgangspunt. Het tentoonstellingsterrein beslaat onder andere het huidige Beatrixpark en een deel van het huidige Amstelpark. Opvallend is start van de ecologische, duurzame manier van denken. Het gebruik van resthoutrollen – hout dat resteert bij het fabriceren van houtfineer – en het hergebruik van houten bielzen wordt voor het eerst getoond. 'Vanaf de introductie van bielzen, die massaal vrijkwamen bij de vervanging van het hout door beton op het spoor, heeft de bijnaam van

Floriade 1992, Zoetermeer. Foto's Ben ter Mull (VHL)

Mien Ruijs, Bielzen Mien, een permanente plek verworven in de tuinkunst.' Amsterdam genereert, als toeristencentrum van Nederland, veel buitenlandse bezoekers. Vandaar dat voor de editie in 1982 opnieuw Amsterdam wordt gekozen. Ditmaal gaat het om de ontwikkeling van het Gaasperplaspark, een parkgebied aan de rand van een zandwinplas. Veelvuldig gebruik van hoogteverschillen en een 'spaghettistructuur' aan paden zijn kenmerken die Michiel het eerste te binnen schieten. 'Menselijke maat was het credo!' De spaghettistructuur creëert kleine percelen: de menselijke maat tegenover de grote plas. Een plezierige omgeving met ruimtes van 60 à 100 meter in doorsnede waar mensen, volgens de ontwerpers uit die tijd, van houden. De structuur is ook handig voor de organisatie. 'Het gebrek aan hoofdpaden voorkwam 'gezeur' bij de perceelsverdeling. Iedereen wil graag aan de hoofdweg zitten, maar door de gekozen structuur bestond er geen hoofdweg. Vooraf was niet bekend langs welke 'spaghettisliert' het publiek zou gaan lopen en, nog belangrijker, welke sliert Koningin Beatrix zou gaan bewandelen.'

1992 – Stedenbouwkundige ontwikkeling Zoetermeer

Dan 1992, de editie waarvan Michiel den Ruijter de hoofdontwerper is. Een uitdaging. Voor het eerst in de Floriadegeschiedenis vormt een stedenbouwkundige opgave het kader: de ontwikkeling van Rokkeveen-West. Het resulteert in een strijd tussen de geometrische opzet uit de stedenbouw en de voorheen veelvuldig gekozen opzet met de kronkelende en ronde vormen, afkomstig uit de tuinkunst. De spaghettistructuur van de voorgaande editie wordt overboord gegooid. Daar kunnen de stedenbouwkundigen na het tijdperk van de bloemkoolwijken, de stedenbouwkundige variant van de spaghettistructuur, niet meer mee uit de voeten.

'De tuinbouwraad toonde lef door een geometrische structuur als uitgangspunt te nemen', zegt Michiel. Een goede keuze, vindt hij nog steeds, want het geeft een stevige basis voor het park en is nog steeds zichtbaar en functioneel in zijn huidige functie als woonwijk. 'Zo zie je maar dat je sommige regels van de tuin- en landschapsarchitectuur, zoals het 'menselijkemaatprincipe' aan je laars kunt lappen', geeft Michiel aan. 'Waar bij andere wereldtentoonstellingen een markant gebouw of een park een permanente plek kreeg in de omgeving, resteert in Zoetermeer een complete stedelijke ontwikkeling. Een nieuwe schaal van bouwen, een nieuw station, nieuwe kantoorterreinen, een versnelde verbreding van de snelweg en bovendien een groene woonwijk waar mensen graag wonen. Het is een optelsom van de winst die Zoetermeer heeft geboekt.'

2002 – Impuls leefbaarheid Haarlemmermeer

De Floriade van 2002 is bedoeld om de kwakkelende Haarlemmermeer positieve publiciteit te geven. Het bedrijfsleven moet een impuls krijgen, de infrastructuur verbeteren en toerisme en recreatie bevorderd worden. De meest opvallende elementen zijn de Big Spotters Hill – een landmark in de polder van waaruit vliegtuigen op Schiphol gespot kunnen worden – en het zonnedak – een overkapping van 30.000 m² dat fungeert als zonnepaneel, destijds een noviteit. Om de bereikbaarheid van de tentoonstelling te vergroten wordt het terrein via fietspaden, wegen en ov-verbindingen aangesloten op het stedelijk gebied. Michiel merkt op dat op veel manieren is gezocht naar een permanente functie voor het terrein, maar dat daarin geen duidelijke keuzes zijn gemaakt. 'Ondanks de grote ingrepen zie je nu dat het gebied in verval raakt. De Big Spotters Hill mist zijn kunst-

werk op de top en het zonnedak is aan het vervallen.' Wat resteert is het Haarlemmermeerpaviljoen, nu een mooi restaurant, en een vereeuwiging in het Suske-en-Wiske-album 'De Fleurige Floriade'. 'Nr. 274', weet Michiel. Het blijkt toch lastig een gebied aan de rand van een stedelijk gebied zijn hoogwaardige niveau te laten behouden. 'Hoe meer de Floriade zich in het centrum van een stad bevindt, des te intelligenter men kijkt naar het hergebruik. Met randgebieden wordt nonchalanter omgesprongen.'

Floriade 2002, Hoofddorp – Haarlemmermeer.

Foto's Ben ter Mull (VHL).

Floriade 2012, Venlo.

Foto Tanja Bouman, Arcadis

2012 – Venlo Greenpark

Voor het eerst krijgt een regio buiten de Randstad een Floriade. Voorheen gaf vooral de bereikbaarheid de doorslag om voor een gemeente in de Randstad te kiezen. Nu veel van deze gemeenten het in de huidige tijd niet aandurven, heeft de organisatie haar voorkeur uitgesproken voor een Floriade in de regio Venlo. Door de ligging nabij de Duitse grens verwacht Michiel veel Duitse bezoekers. 'Nederland staat toch bekend als vernieuwend tuinbouwland.' Net als in de voorgaande edities wordt ook hier goed gekeken naar een toekomstig doel. De Floriade is een onderdeel van 'Klavertje 4', een innovatief en duurzaam gebied waar naast ondernemen het ook goed wonen, werken en verblijven is. Na de sluiting van de Floriade zal het een landschappelijk ingepast werklandschap opleveren met onder andere kantoorcomplexen. Van deze Floriade vindt Michiel de grote verharde oppervlaktes met industriële uitstraling in combinatie met de gekozen beplanting erg vernieuwend. 'En duurzaam gebruik van materiaal en energie is nog verder doorgevoerd, vooral bij de gebouwen op het terrein, die ook steeds prominenter aanwezig zijn. Waar voorheen houten tuinhuisjes werden geplaatst om vooral alle aandacht op het groen te richten, zoals in 1960 in Rotterdam, verrijzen er nu in het oog springende gebouwen. En hoewel in 1960 al een kabelbaan was om het park van boven te bekijken, is deze hier in een eigentijdse vorm te vinden: een alpengebied waardige gondelbaan.'

Klaar voor de toekomst

Door de decennia heen is de Floriade meer dan een tuinexpositie geworden. Waar in 1960 de bouwoBJECTEN worden ingepast vanuit een tuingedachte – hout en tuinhuisformaat – zijn de bouwoBJECTEN van nu een

volwaardig onderdeel van de Floriade. Waar in 1960 de bouwoBJECTEN onopvallend worden opgesteld, dienen deze nu als blikvanger. Michiel bestempelt dit als een verandering van de filosofie: van de kleinschalige tuingedachte naar grootschalige innovatie en het verbeteren van de duurzaamheid. Ook het type bezoeker is veranderd. 'Vroeger gingen mensen naar de Floriade om de wereld te zien', geeft Michiel aan. 'De eerste tentoonstelling was voor de bezoekers een mirakel. Maar weinigen wisten hoe het er in Europa en daarbuiten uitzag. Dat was allemaal te zien op de Floriade.' Om onze toegenomen wereldwijsheid te onderstrepen noemt Michiel de reactie van twee bezoekers op een tuinbouwtentoonstelling bij een Cubaanse tuin: 'Het ziet er helemaal niet uit als in Cuba!' Klaarblijkelijk was het stel net in Cuba op vakantie geweest. In 1960 kon je er nog aardig mee weggkomen.'

Zapcultuur

Nu niet meer. Michiel licht het toe aan de hand van een metafoer. 'Een kip moest voorheen tijden rondscharrelen voor wormen, tegenwoordig ligt zij op een laag voer. Ofwel: mijn generatie is opgeleid om te zoeken en te vinden, onze opvolgers moeten kunnen selecteren. Voor de toekomstige tentoonstellingen is het interessant te kijken hoe we kunnen aansluiten bij de huidige zapcultuur. Zeker als we de leeftijd van de gemiddelde bezoeker wat omlaag willen brengen. Het kunnen flitsen van het ene object naar het andere is een interessant experiment. De kabelbaan over de verschillende themavelden in Venlo neemt alvast een voorschat op de mens, die meer dan voorheen in rap tempo vermaakt en geprikkeld wil worden.' De Floriade beweegt mee met de ontwikkelingen om ons heen, maar heeft tevens een heerlijke constante. Bij alle edities zet een gemeente de Floriade in als aanjager van toekomstige ontwikkelingen en nieuwe functies voor een gebied. Michiel concludeert: 'Een duidelijke keuze voor de toekomstige bestemming van een Floriadeterrein vergroot het nut van de forse investeringen voor de grootschalige gebiedsinrichtingen. Eerdere edities leren dat die zichzelf terugbetalen.'

Niels Peters en
Pleuni Kuipers

Tijdens zijn opleiding Landschapsarchitectuur aan de Landbouwhogeschool Wageningen loopt **Michiel den Ruijter** stage in Amerika en volgt daar ook een deel van zijn studie. In 1974 studeert hij af. Zijn eerste baan is hoofd van de ontwerpafdeling Groen en Recreatie bij Heidemij, het huidige Arcadis. In 1978 gaat hij aan de slag bij de gemeente Zoetermeer. Die baan verruult hij in 1985 voor hoofdontwerper van de Floriade 1992 in Zoetermeer. Door de jaren heen verzorgt Michiel verschillende symposia en lezingen en treedt hij veelvuldig op als jurylid bij nationale en internationale tentoonstellingen. Daarnaast is hij docent bij Van Hall Larenstein. Momenteel doet Michiel promotieonderzoek naar wereldtentoonstellingen bij de Technische Universiteit Delft en Wageningen Universiteit.

